УТВЕРЖДАЮ
Проректор БУ ЧР ДПО «Чувашский республиканский институт образования» Минобразования Чувашии

…………………С.В. Петрова

«30» октября 2019 г.

Государственная итоговая аттестация по образовательным программам основного общего образования в форме единого республиканского экзамена

Демонстрационный вариант
контрольных измерительных материалов
для проведения в 2020 году единого республиканского экзамена
по ЧУВАШСКОМУ ЯЗЫКУ

Подготовлен кафедрой этнокультурного образования
БУ ЧР ДПО «Чувашский республиканский институт образования»
Минобразования Чувашии

ЧĂВАШ ЧĔЛХИПЕ
2020 çулта тытмалли республикăн пĕрлехи экзаменĕн тĕслĕх варианчĕ

Тĕслĕх варианта ăнлантарни

Тĕслĕх варианта 9-мĕш класс пĕтерекенсене пулас экзамен тытăмĕпе тата йĕркипе паллаштарма хатĕрленĕ: экзамен ĕçĕн тытăмне ăнлантарнă, заданисен формипе шутне кăтартнă, экзамен ĕçĕсене хакламалли критерисене палăртнă. Пĕлÿ содержанийĕн элеменчĕсене çавăн пекех кодификаторта кăтартнă.

Итленĕ текста çывăх çырмалли изложени текстне «Чăваш чĕлхипе çырнă экзамен ĕçне хакласси» пайра илсе панă.

Вĕренекен валли хатĕрленĕ инструкци

Тĕрĕслевпе хаклав материалĕ 9 ĕçе пĕрлештерекен 3 пайран тăрать.

Экзамен ĕçĕсене тума 3 сехет те 55 минут (235 минут) уйăрнă.

1-мĕш пайра – итленĕ текста çывăх изложени çырмалла. Текста ачасем икĕ хут итлеççĕ.

Изложени текстне хуравсен 2 №-лĕ бланкĕ çине çырмалла.

2-мĕш пай 7 ĕçрен (2-8) тăрать. Ку пайра сăмах, предложени, текст тишкермелли ĕçсене тумалла.

Кашни ыйту хыççăн 5-шер вариант хурав панă. Вĕсенчен тĕрĕсси пĕрре е темиçе пулма пултарать. Тĕрĕс мар хурав çырсан ăна туртмалла та унпа юнашар çĕннине çырмалла.

2-8-мĕш ыйтусен хуравĕсене текстра ятарласа палăртса хăварнă вырăна çырмалла, кайран хуравсен 1 №-лĕ бланкĕ çине куçармалла.

Экзамен ĕçĕн 3-мĕш пайĕнче – сĕннĕ 3 темăран пĕрне суйласа илсе калăпăшĕ енчен пысăках мар ăслав сочиненийĕ хайламалла.

Сочинени текстне хуравсен 2 №-лĕ бланкĕ çине çырмалла.

Хуравсене хура чернилпа çырмалла.

Экзаментра орфографи словарĕпе усă курма юрать. Ĕçсене тунă чух хуравăша (черновика) çырма юрать. Ĕçсене хакланă чух хуравăшра тата тĕрĕслевпе-хаклав материалĕсен текстĕнче çырнине шута илмеççĕ.

Ĕçсене тунăшăн илнĕ балсене пĕрле хушаççĕ. Май килнĕ таран ытларах ĕç туса чи нумай балл пухма тăрăшăр.

Ĕçсене туса пĕтернĕ хыççăн кашни ĕçĕн хуравĕ тĕрĕс номерпе тăнипе тăманнине пăхса тухăр.

Тимлĕ пулăр! Васкамасăр, тĕплĕ ĕçлĕр!

Ăнăçу сунатпăр сире!

1-мĕш пай

1 ***Текста тимлĕ итлĕр те ăна çывăх изложени çырăр.***

Изложенири сăмах шучĕ 70-тен кая пулмалла мар.

Изложение тирпейлĕ, усăмлă çырăр.

2-мĕш пай

2-8-мĕш ĕçсен хуравĕ сăмах (темиçе сăмах) е цифрăсен йĕрки пулма пултарать.

2 ***Синтаксис тишкерĕвĕ.***

Текста тĕплĕ, васкамасăр вуласа тухăр.

(1)Юман нумай çул ÿсет. (2)Ăсчахсен шухăшĕпе, хăш-пĕр юман пин çул таран пурăнать. (3)Вăрманта юман çÿллĕ ÿсет, ирĕкре вара симĕс хытă çулçăсемпе витĕннĕ турачĕсене ытларах сарать. (4)Çуркунне юман ытти йывăçсенчен каярах папка кăларать, кĕркунне каярах çулçине тăкать. (5)Выçлăх çулсенче юман йĕкелне типĕтсе авăртнă, çăнăх тунă.

Предложенисен грамматика никĕсне тĕрĕс палăртнă вариантсене кăтартăр.

1) *юман ÿсет* (1-мĕш предложени);
2) *çул пурăнать* (2-мĕш предложени);
3) *турачĕсене сарать* (3-мĕш предложени);
4) *юман кăларать, тăкать* (4-мĕш предложени);
5) *юман авăртнă* (5-мĕш предложени).

Хуравĕ: ______________________

3 ***Пунктуаци тишкерĕвĕ.***

Чарăну палли лартмалли вырăнсене кăтартакан цифрăсене çырăр.

Васансемпе шырлансенче (1) çĕрĕпе шăнкăртатнă шыв сасси (2) сумне кайăк-кĕшĕк чĕвĕлтетни (3) вильăх-чĕрлĕх ĕнĕрлени (4) уçăлса хупăнакан алăкхапха чĕриклетни (5) йытă вĕрни (6) автансем касса кайса авăтни (7) сынсем çуйхашни (8) тата ытти çĕр тĕрлĕ сасă хушăнать.

Хуравĕ: ______________________

4 ***Синтаксис тишкерĕвĕ.***

Ял хĕрринчи çуртăн пысăк чÿречисем сăмах майлашăвĕн тĕп компонентне çырăр.

Хуравĕ: ______________________

5 ***Орфографи тишкерĕвĕ.***

Паллă тунă сăмахсене мĕнле çырнине тĕрĕс ăнлантарнă хурав варианчĕсен номерĕсене çырăр.

1) ***супăнь*** – çемçе сыпăкри хупă сасă çемçен илтĕнсен çемçелĕх палли çырмалла;
2) ***уй-хир*** – мăшăр сăмахсене дефиспа çырмалла;
3) ***чи хитре*** – *чи* татăка паллă ятĕнчен уйрăм çырмалла;
4) ***каяттăм*** – ĕмĕт наклоненийĕнчи глаголсенче 1-2-мĕш сăпатсенче икĕ *т* çырмалла;
5) ***вула-ха*** – *ха* междометие яланах дефиспа çырмалла.

Хуравĕ: ______________________

Текста вуласа тухăр та 6-9-мĕш ĕçсене тăвăр.

(1)Вăрçă ... (2)Чылай çын пуçне çирĕ ылханлă вăрçă. (3)Униççепе пĕрле ÿснĕ, пĕрле вĕреннĕ-ĕмĕтленнĕ каччăсене те шеллемерĕ тискер вăрçă. (4)Тăхăр каччă тантăш, тăхăр мал ĕмĕтлĕ чĕре, тăхăр пулас упăшка, тăхăр пулас атте кил тĕлне тупаймарĕç. (5)Хăшĕ пĕтрĕ. (6)Хăшĕ сухалчĕ. (7)Çутă сăнарĕсем кăна тăрса юлчĕç халăхра телейсĕр ăмăрт кайăксен.

(8)Сантăр тантăшĕсенчен телейлĕрех пулчĕ. (9)Тĕнче вăрçин вутçулăмĕнчен чĕррĕнех тухрĕ яш каччă. (10)Вăл та, Униççе пекех, вăрçă чарăнначарăнманах таврăнчĕ яла. (11)Сывах юлчĕ пулсан та вăрçăн тертне-асапне самаях тутанса пăхнă иккен Униççе тантăшĕ. (12)Хаяр тытăçу-çапăçура кăна мар, тăшман тыткăнĕнче çулталăка яхăнах асап тÿснĕ çамрăк каччă. (13)Тыткăнран тарма та, партизансем патне лексе фашистсене хаяррăн тавăрмашкăн та вăй-хал çитернĕ-мĕн каяракхпа. (14)Унтан каллех – çар речĕ. (15)Каллех çапăçу, тытăçу. (16)Фашистсен тĕп хулине – Берлина штурмланă çĕре те хутшăннă Сантăр. (17)Унтах аманнă. (18)Ураран суранланнă. (19)Çар службинчен те çав сурана пулах хăтарнă-мĕн ăна...

(20)Вăрçă сухатусăр, терт-асапсăр пулмасть. (В. Чебоксаров*.)

****Владимир Чебоксаров** (1929 – 2010) – чăвашсен паллă çыравçи.*

6 ***Текст содержанийĕн тишкерĕвĕ.***

Текст содержанийĕпе хăш предложенисем тӳр килеççĕ?

1) Сантăр – Униççе тантăшĕ.
2) Униççепе пĕрле ÿснĕ ултă каччă вăрçăран киле таврăнаймарĕ.
3) Сантăр вăрçă чарăнна-чарăнманах киле таврăнчĕ.
4) Сантăр вăрçăра урине амантнă.
5) Униççе Берлина штурмланă çĕре хутшăннă.

Хуравĕ: ______________________

7 *Илемлěх мелěсене тишкерни.*

Эпитетлă предложенисен номерěсене кăтартăр.

(1) Чылай çын пуçне çирě ылханлă вăрçă.

(2) Униççепе пěрле ўснě, пěрле вěреннě-ěмětленнě каччăсене те шеллемерě тискер вăрçă.

(3) Сантăр тантăшěсенчен телейлěрех пулчě.

(4) Вăл та, Униççе пекех, вăрçă чарăннă-чарăнманах таврăнчě яла.

(5) Фашистсен тěп хулине – Берлина штурмланă çěре те хутшăннă Сантăр.

Хуравě: ______________________

8 *Лексика тишкерěвě.*

Яш сăмахăн (9-мěш предложени) синонимне текстра тупса çырăр.

Хуравě: ______________________

! **2-8-мěш ěçсен хуравěсене хурав бланкне куçарса çырма ан манăр. Кашни ěçěн хуравě тěрěс номерпе тăнипе тăманнине тепěр хут пăхса тухăр.**

3-мěш пай

2-мěш пайра вуланă текстпа усă курса 9.1, 9.2 е 9.3 ěçсенчен пěрне тăвăр. Хайлав çырас умěн суйласа илнě ěçěн номерне палăртăр: 9.1, 9.2 е 9.3.

9.1 **«Вăрçă ан пултăр нихăçан»** темăпа калăпăшěпе пысăках мар (70 сăмахран кая ан пултăр) ăслав хайлавě çырăр. Тема пирки хăвăр мěн шухăшланине уçса парăр.

Хăвăр шухăшăра икě тěслěхпе (аргументпа) ěнентерěр: пěр тěслěхне итленě текстран, теприне вуланă текстран илěр. Çакна тума ăславăн ěнентерў мелěсемпе (кўртěм сăмахсемпе, ыйтупа хурав пěрлěхěпе, пиркепе следстви, условипе следстви, тěллевпе услови, хирěçлев çыхăнăвне палăртакан чěлхе мелěсемпе) сахалтан та икě хут усă курăр.

Тěслěхе предложение цитатăласа е унăн номерне кăтартса илсе парăр.

Сочинени калăпăшě 70 сăмахран кая пулмалла мар.

Енчен те эсир экзаменра итленě тата вуланă текстсене ним улăштармасăр çырса илетěр пулсан ěçěре 0 балл лартса хакласçě.

Сочинение тирпейлě, уçăмлă çырăр.

9.2 Вуланă текстра палăртнă **«Вăрçă çухатусăр, терт-асапсăр пулмасть»** шухăша уçса парса калăпăшěпе пысăках мар (70 сăмахран кая ан пултăр) ăслав хайлавě çырăр.

Хăвăр шухăшăра вуланă текстри икě тěслěхпе (аргументпа) ěнентерěр: Çакна тума ăславăн ěнентерў мелěсемпе (кўртěм сăмахсемпе, ыйтупа хурав пěрлěхěпе, пиркепе следстви, условипе следстви, тěллевпе услови, хирěçлев çыхăнăвне палăртакан чěлхе мелěсемпе) сахалтан та икě хут усă курăр.

Тěслěхсене предложение цитатăласа е унăн номерне кăтартса илсе парăр.

Сочинени калăпăшě 70 сăмахран кая пулмалла мар.

Енчен те эсир экзаменра вуланă текста ним улăштармасăр çырса илетěр пулсан ěçěре 0 балл лартса хакласçě.

Сочинение тирпейлě, уçăмлă çырăр.

9.3 ***Вăрçă*** сăмаха Эсир мěнле ăнланатăр? Хăвăр панă определение уçса парăр. **«Мěн вăл вăрçă?»** темăпа калăпăшěпе пысăках мар (70 сăмахран кая ан пултăр) ăслав хайлавě çырăр. Тезис вырăнне Хăвăр панă определенипе усă курăр. Тезиса аргументлама икě тěслěхпе (аргументпа) усă курăр: пěр тěслěхне вуланă текстран, теприне Хăвăр пурнăçăр опытěнчен илěр. Çакна тума ăславăн ěнентерў мелěсемпе (кўртěм сăмахсемпе, ыйтупа хурав пěрлěхěпе, пиркепе следстви, условипе следстви, тěллевпе услови, хирěçлев çыхăнăвне палăртакан чěлхе мелěсемпе) сахалтан та икě хут усă курăр.

Тěслěхе предложение цитатăласа е унăн номерне кăтартса илсе парăр.

Сочинени калăпăшě 70 сăмахран кая пулмалла мар.

Енчен те эсир экзаменра итленě тата вуланă текстсене ним улăштармасăр çырса илетěр пулсан ěçěре 0 балл лартса хакласçě.

Сочинение тирпейлě, уçăмлă çырăр.

! **Кашни ěçěн хуравě тěрěс номерпе тăнипе тăманнине тепěр хут пăхса тухăр.**

© Чăваш Республикин Вěренў тата çамрăксен политикин министерстви 2020
© Чăваш Республикин Вěренў тата çамрăксен политикин министерстви 2020

Чăваш чĕлхипе çырнă экзамен ĕçĕсене хакласси

1-мĕш пай

Итлемелли текст

Ял пушанса юлчĕ. Ар çынсем пăч-пач кăна курăнкалаççĕ – ватăсем те вĕтĕсем. Пĕтĕм ĕç хĕрарăмсем, ват çынсемпе ачасем çине тиенчĕ. Колхоза ертсе пыма утмăл çултан иртнĕ Назар Егорча хушрĕç. Вăрçа кайнă икĕ бригадир вырăнне хĕрарăмсене суйларĕç. Лашасене пăхма та, çил арманĕнче ĕçлеме те, пушар хуралне те хĕрарăмсем тăчĕç. Ĕçлерĕ вара килте юлнă халăх, çĕрне-кунне пĕлмесĕр, ырми-канми ĕçлерĕ: тыррине те вырчĕ, авăн та çапрĕ, килес çул валли те акса хăварчĕ. Фронт валли те, килтисене çиме те …

Колхозраваскаса тумалли ĕçсем нумай пулнипе вĕренÿ те вăхăтра пуçланаймарĕ. Шкулта парта хушшинче ларас вырăнне амăшĕсемпе, аппăшĕсемпе пĕрле тырă вырчĕç, кĕлте турттарчĕç, авăн çапрĕç, темиçешер пăт туртакан михĕсене иккĕн-виççĕн тытса лавсем çине тиерĕç…. Вăхăт çитсен кĕр аки турĕç. Ашшĕсем мĕн чухлĕ акнă, çавăн чухлех акса хăварчĕç. Унтан çĕр улми кăларма тытăнчĕç. Хĕрачасем çум çумларĕç, колхоз пахчинче ĕçлерĕç, кантăр анисем çинче вăй хучĕç.

Аслисем ачасене явапллă ĕçсем те шанса пачĕç. Вун ик-вун тăватă çулхи ачасем хăйсен ашшĕсемпе пиччĕшĕсем тăвас ĕçсене турĕç, тырă тиенĕ лавсене çĕр çывăрмасăр Шупашкара турттарчĕç. Ĕç вăхăтĕнче колхоз ясли уçрĕ те, хĕрачасенчен хăшĕсем ача пăхакансем пулса тăчĕç. Мăннисем пурте уйра ĕçленĕ чух вĕт-шакăрсене хăйсем тĕллĕн мĕнле хăварăн-ха? Вĕсене вара аслăрах хĕрачасем пăхрĕç. Чăнах та, вăрçă ачасенчен питĕ хăвăрт мăн çынсем туса хучĕ.

(*Л. Агаков çырни тăрăх.*)

197 сăмах

1-мĕш ĕçе хакламалли критерисем
Изложени текстĕнчи микротемăсем

1-мĕш таблица

Абзац номерĕ	Микротема
1	Ар çынсем вăрçа кайнă пирки пĕтĕм ĕç хĕрарăмсем, ват çынсемпе ачасем çине тиенчĕ.
2	Колхозра васкаса тумалли ĕçсем нумай пулнипе вĕренÿ те вăхăтра пуçланаймарĕ, ачасем аслисемпе пĕрле колхоз хирĕнче ĕçлерĕç.
3	Аслисем ачасене явапллă ĕçсем те шанса пачĕç,вăрçă ачасенчен питĕ хăвăрт мăн çынсем туса хучĕ.

© Чăваш Республикин Вĕренÿ тата çамрăксен политикин министерстви 2020

Изложение хакламалли критерисем

2-мĕш таблица

И1	**Изложенире оригинал текстăн содержанийĕ палăрни**	
	Текст содержанийĕ пĕртте пăсăлман, 1-мĕш таблицăра палăртнă пур микротемăна та уçса панă	2
	Текстăн тĕп содержанине уçса панă, анчах пĕр микротемăна сиктерсе хăварнă е хушса панă.	1
	Текстăн тĕп содержанине уçса панă, анчах пĕр микротемăран ытларах сиктерсе хăварнă е хушса панă.	0
И2	**Оригинал текстăн содержанине уçса панă чухнехи шухăш туллилĕхĕ, пуплев çыхăнулăхĕ**	
	Ĕçре шухăш туллилĕхĕ, пуплев çыхăнулăхĕ палăрать, логика йăнăшĕсем çук; текста абзацсене пайланă чухне йăнăшсем çук.	2
	Ĕçре шухăш туллилĕхĕ, пуплев çыхăнулăхĕ палăрать, анчах логика йăнăшĕ 1 пур, тата/е абзацсем тунă чух 1 йăнăш кайнă.	1
	Ĕçре шухăш çыхăнулăхĕ палăрать, анчах логика йăнăшĕ 1-рен ытла тунă, тата/е абзацсем тунă чух 2 йăнăш кайнă.	0
И3	**Пуплев тĕрĕслĕхĕ, уçăмлăхĕ**	
	Шухăша тĕрĕс те ăнланмалла уçса пама шкул ачи йышлă лексикăпа, тĕрлĕ грамматика хатĕрĕсемпе усă курнă.	2
	Ачан сăмах пуянлăхĕ пур, анчах пĕрешкел грамматика хатĕрĕсемпе вĕçĕмсĕр усă курни сисĕнет.	1
	Сăмах çÿпçи чухăн, пĕрешкел грамматика хатĕрĕсемпе вĕçĕмсĕр усă курнă.	0
	Пур критерие те (И1–И3) тулли тивĕçтерсе çырнăшăн пухнă пĕтĕм балл сумми	**6**

Тĕрĕс çырма пĕлнине изложенипе сочинени тăрăх иккĕшне те пăхса уйрăммăн хаклаççĕ (7-мĕш таблица).

2-мĕш пай

2-мĕш пайăн ĕçĕсене **тĕрĕс** тусан шкул ачи кашни ĕçшĕн 1-ер балл илет. Хурав **тĕрĕс пулмасан е вăл пачах пулмасан** – 0 балл лартаççĕ.

3-мĕш таблица

Ĕç номерĕ	Тĕрĕс хурав
2	14<е>41
3	34567<е>çак цифрăсен кирек мĕнле йĕрки
4	пысăк чÿречисем
5	23<е>32
6	134<е> çак цифрăсен кирек мĕнле йĕрки
7	12<е>21
8	çамрăк

© Чăваш Республикин Вĕренÿ тата çамрăксен политикин министерстви 2020

3 пай

9-мĕш (9.1, 9.2 е 9.3) ĕçе хакламалли критерисем

9.1-мĕш ĕçе хакламалли критерисем

9.1-мĕш ĕçе (ăслав сочиненине) çак критерисемпе хаклаççĕ.

4-мĕш таблица

№	Ăслав сочинение хакламалли критерисем	Балсем
С1	**Ача çырнă ĕç сĕннĕ темăпа тӳр килни**	
	Сочинени содержанийĕ сĕннĕ темăпа тӳр килет.	2
	Сочинени содержанийĕ сĕннĕ темăпа тӳр килет, анчах çырнă текстра темăран пăрăннă 1 вырăн пур.	1
	Сочинени панă темăпа тӳр килмест, е ача ĕçĕнче темăран пăрăннă 2 е ытларах вырăн пур.	0
С2	**Шкул ачин шухăшĕ палăрни**	
	Текст авторĕсен позицине йышăнса е хăй шухăшне хӳтĕлесе шкул ачи хăйĕн позицине уçăмлă кăтартать.	2
	Текст авторĕсен позицине йышăнса е хăй шухăшне хӳтĕлесе шкул ачи хăйĕн позицине уçăмлă кăтартаймасть.	1
	Вуланă тата итленĕ текстсем пирки шкул ачи хăй шухăшне каламасть е хăй позицийĕ çинчен ячĕшĕн çеç *Эпĕ авторсемпе килĕшетĕп. Эпĕ авторсемпе килĕшместĕп* йышши предложенисем çырса çырлахать.	0
С3	**Сочинени пуплевĕн ăслав тĕсне тӳр килни**	
	Сочинени пуплевĕн ăслав тĕсĕпе тӳр килет, шухăша çирĕплетме 2 (пĕр тĕслĕхне итленĕ текстран, теприне вуланă текстран илнĕ) аргументпа усă курнă.	2
	Сочинени пуплевĕн ăслав тĕсĕпе тӳр килет, анчах 1 аргументпа кăна усă курнă.	1
	Ăслава пăхăнман текст хайланă.	0
С4	**Шухăш пĕр пĕтĕмлĕхĕ, пуплев çыхăнулăхĕ тата шухăшсене йĕркипе уçса пани**	
	Ĕçре шухăш туллилĕхĕ, пуплев çыхăнулăхĕ палăрать, логика йăнăшĕсем çук; текста абзацсене пайланă чухне йăнăшсем çук.	2
	Ĕçре шухăш туллилĕхĕ, пуплев çыхăнулăхĕ палăрать, анчах логика йăнăшĕ 1 пур, тата/е абзацсем тунă чух 1 йăнăш кайнă.	1
	Ĕçре шухăш çыхăнулăхĕ палăрать, анчах логика йăнăшĕ 1-рен ытла тунă, тата/е абзацсем тунă чух 2 йăнăш кайнă.	0
С5	**Пуплев тĕрĕслĕхĕ, уçăмлăхĕ**	
	Шухăша тĕрĕс те ăнланмалла уçса пама йышлă лексикăпа, тĕрлĕ грамматика хатĕрĕпе усă курнă.	2
	Ачан сăмах пуянлăхĕ пур, анчах пĕрешкел грамматика хатĕрĕпе усă курнă.	1
	Сăмах çӳпçи чухăн, пĕрешкел грамматика хатĕрĕпе вĕçĕмсĕр усă курнă.	0
	Сочинени çырса пухнă пĕтĕм балл сумми (С1–С5 критерисемпе)	**10**

Асра тытăр! Экзаменра итленĕ тата вуланă текстсене ним улăштармасăр çырса илнĕ пулсан ĕçе **0** балл лартса хаклаççĕ. Тĕрĕс çырма пĕлнине изложенипе сочинени тăрăх иккĕшне те пăхса уйрăммăн хаклаççĕ (7-мĕш таблица).

© Чăваш Республикин Вĕрену тата çамрăксен политикин министерстви 2020

9.2-мĕш ĕçе хакламалли критерисем

9.2-мĕш ĕçе (ăслав сочиненине) çак критерисемпе хаклаççĕ.

5-мĕш таблица

№	Ăслав сочинение хакламалли критерисем	Балсем
С1	**Вуланă текстра палăртнă шухăша уçса пани**	
	Вуланă текстра палăртнă шухăша тĕрĕс уçса панă.	2
	Вуланă текстра палăртнă шухăша пĕтĕмĕшле тĕрĕс уçса панă, анчах çырнă текстра темăран пăрăннă 1 вырăн пур.	1
	Вуланă текстра палăртнă шухăша тĕрĕс уçса паман, е çырнă текстра темăран пăрăннă 2 е ытларах вырăн пур.	0
С2	**Шкул ачин шухăшĕ палăрни**	
	Текст авторĕсен позицине йышăнса е хăй шухăшне хӳтĕлесе шкул ачи хăйĕн позицине уçăмлă кăтартать.	2
	Текст авторĕсен позицине йышăнса е хăй шухăшне хӳтĕлесе шкул ачи хăйĕн позицине уçăмлă кăтартаймасть.	1
	Вуланă тата итленĕ текстсем пирки шкул ачи хăй шухăшне каламасть е хăй позицийĕ çинчен ячĕшĕн çеç *Эпĕ авторсемпе килĕшетĕп. Эпĕ авторсемпе килĕшместĕп* йышши предложенисем çырса çырлахать.	0
С3	**Сочинени пуплевĕн ăслав тĕсне тӳр килни**	
	Сочинени пуплевĕн ăслав тĕсĕпе тӳр килет: текст тĕп шухăша (тезиса) пăхăнать, ку шухăша çирĕплетме вуланă текстран илнĕ 2 аргументпа усă курнă.	2
	Сочинени пуплевĕн ăслав тĕсĕпе тӳр килет, анчах 1 аргументпа кăна усă курнă.	1
	Ăслава пăхăнман текст хайланă.	0
С4	**Шухăш пĕр пĕтĕмлĕхĕ, пуплев çыхăнулăхĕ тата шухăшсене йĕркипе уçса пыни**	
	Ĕçре шухăш туллилĕхĕ, пуплев çыхăнулăхĕ палăрать, логика йăнăшĕсем çук; текста абзацсене пайланă чухне йăнăшсем çук.	2
	Ĕçре шухăш туллилĕхĕ, пуплев çыхăнулăхĕ палăрать, анчах логика йăнăшĕ 1 пур, тата/е абзацсем тунă чух 1 йăнăш кайнă.	1
	Ĕçре шухăш çыхăнулăхĕ палăрать, анчах логика йăнăшĕ 1-рен ытла тунă, тата/е абзацсем тунă чух 2 йăнăш кайнă.	0
С5	**Пуплев тĕрĕслĕхĕ, уçăмлăхĕ**	
	Шухăша тĕрĕс те ăнланмалла уçса пама йышлă лексикăпа, тĕрлĕ грамматика хатĕрĕпе усă курнă.	2
	Ачан сăмах пуянлăхĕ пур, анчах пĕрешкел грамматика хатĕрĕпе усă курнă.	1
	Сăмах çӳпçи чухăн, пĕрешкел грамматика хатĕрĕпе вĕçĕмсĕр усă курнă.	0
	Сочинени çырса пухнă пĕтĕм балл сумми (С1–С5 критерисемпе)	**10**

Асра тытăр! Экзаменра итленĕ тата вуланă текстсене ним улăштармасăр çырса илнĕ пулсан ĕçе **0** балл лартса хаклаççĕ. Тĕрĕс çырма пĕлнине изложенипе сочинени тăрăх иккĕшне те пăхса уйрăммăн хаклаççĕ (7-мĕш таблица).

© Чăваш Республикин Вĕрену тата çамрăксен политикин министерстви 2020

9.3-мĕш ĕçе хакламалли критерисем

9.3-мĕш ĕçе (ăслав сочиненине) çак критерисемпе хаклаççĕ.

6-мĕш таблица

№	Ăслав сочинение хакламалли критерисем	Балсем
С1	**Сăмах пĕлтерĕшне ăнлантарса пани**	
	Ача сăмахăн определенине çырнă, пĕлтерĕшне ăнлантарса панă.	2
	Ача сăмахăн определенине çырнă, анчах пĕлтерĕшне ăнлантарса паман.	1
	Ача сăмахăн определенине тĕрĕс çырман е пĕлтерĕшне ăнлантарса паман.	0
С2	**Шкул ачин шухăшĕ палăрни**	
	Текст авторĕсен позицине йышăнса е хăй шухăшне хӳтĕлесе шкул ачи хăйĕн позицине уçăмлă кăтартать.	2
	Текст авторĕсен позицине йышăнса е хăй шухăшне хӳтĕлесе шкул ачи хăйĕн позицине уçăмлă кăтартаймасть.	1
	Вуланă тата итленĕ текстсем пирки шкул ачи хăй шухăшне каламасть е хăй позицийĕ çинчен ячĕшĕн çеç *Эпĕ авторсемпе килĕшетĕп. Эпĕ авторсемпе килĕшместĕп* йышши предложенисем çырса çырлахать.	0
С3	**Сочинени пуплевĕн ăслав тĕсне тӳр килни**	
	Сочинени пуплевĕн ăслав тĕсĕпе тӳр килет: текст тĕп шухăша (тезиса) пăхăнать, ку шухăша çирĕплетме 2 (пĕр тĕслĕхне вуланă текстран, теприне пурнăç опытĕнчен илнĕ) аргументпа усă курнă.	2
	Сочинени пуплевĕн ăслав тĕсĕпе тӳр килет, анчах 1 аргументпа кăна усă курнă.	1
	Ăслава пăхăнман текст хайланă.	0
С4	**Шухăш пĕр пĕтĕмлĕхĕ, пуплев çыхăнулăхĕ тата шухăшсене йĕркипе уçса пыни**	
	Ĕçре шухăш туллилĕхĕ, пуплев çыхăнулăхĕ палăрать, логика йăнăшĕсем çук; текста абзацсене пайланă чухне йăнăшсем çук.	2
	Ĕçре шухăш туллилĕхĕ, пуплев çыхăнулăхĕ палăрать, анчах логика йăнăшĕ 1 пур, тата/е абзацсем тунă чух 1 йăнăш кайнă.	1
	Ĕçре шухăш çыхăнулăхĕ палăрать, анчах логика йăнăшĕ 1-рен ытла тунă, тата/е абзацсем тунă чух 2 йăнăш кайнă.	0
С5	**Пуплев тĕрĕслĕхĕ, уçăмлăхĕ**	
	Шухăша тĕрĕс те ăнланмалла уçса пама йышлă лексикăпа, тĕрлĕ грамматика хатĕрĕпе усă курнă.	2
	Ачан сăмах пуянлăхĕ пур, анчах пĕрешкел грамматика хатĕрĕпе усă курнă.	1
	Сăмах çӳпçи чухăн, пĕрешкел грамматика хатĕрĕпе вĕçĕмсĕр усă курнă.	0
	Сочинени çырса пухнă пĕтĕм балл сумми (С1–С5 критерисемпе)	**10**

Асра тытăр! Экзаменра итленĕ тата вуланă текстсене ним улăштармасăр çырса илнĕ пулсан ĕçе **0** балл лартса хаклаççĕ. Тĕрĕс çырма пĕлнине изложенипе сочинени тăрăх иккĕшне те пăхса уйрăммăн хаклаççĕ (7-мĕш таблица).

© Чăваш Республикин Вĕренӳ тата çамрăксен политикин министерстви 2020

Тĕрĕс çырма пĕлнине хакламалли критерисем

Тĕрĕс çырма пĕлнине изложенипе сочинени тăрăх иккĕшне те пăхса уйрăммăн хаклаççĕ. Паллах, пысăк, пĕчĕк тата пĕрешкел йăнăшсене (халь усă куракан хаклав виçисене тĕпе хурса) шута илмелле.

7-мĕш таблица

Тĕрĕс çырма пĕлнине çак критерисемпе хаклаççĕ.

№	Тĕрĕс çырма пĕлнине хакламалли критерисем	Балсем
Г1	***Орфографи нормисене пăхăнни***	
	Орфографи йăнăшĕсем çук, е 1-2 йăнăш пур	2
	3-4 йăнăш пур	1
	5 е ытларах йăнăш пур	0
Г2	***Пунктуаци нормисене пăхăнни***	
	Пунктуаци йăнăшĕсем çук, е 1-2 йăнăш пур	2
	3-4 йăнăш пур	1
	5 е ытларах йăнăш пур	0
Г3	***Грамматика нормисене пăхăнни***	
	Грамматика йăнăшĕсем çук, е 1-2 йăнăш пур	2
	3-4 йăнăш пур	1
	5 е ытларах йăнăш пур	0
Г4	***Пуплев нормисене тытса пыни***	
	Пуплев йăнăшĕсем çук, е 1-2 йăнăш пур	2
	3-4 йăнăш пур	1
	5 е ытларах йăнăш пур	0
Ф1	***Факт тĕлĕшĕнчен тĕрĕс çырни***	
	Факт йăнăшĕсем çук	2
	1 йăнăш пур	1
	2 е ытларах йăнăш пур	0
Изложенипе сочинени çырса пухнă пĕтĕм балл сумми (Г1–Г4, Ф1 критерисемпе)		**10**

Тĕрĕс çырма пĕлнине хакланă чухне (ГК1–ГК4) **изложенипе сочинени калăпăшне** шута илес пулать. 7-мĕш таблицăра кăтартнă нормăсемпе изложенипе сочиненире усă курнă сăмахсен пĕтĕм йышĕ сахалтан та 140 пулсан хакламалла. Изложенипе сочинениri сăмахсен пĕтĕм йышĕ 70-139 пулсан – кашни критерипе 1-ер балран ытларах лартма юрамасть.

Изложенипе сочинениri сăмахсен пĕтĕм йышĕ 70-139 пулсан **1 балл** лартма çак условисем кирлĕ:

Г1 – орфографи йăнăшĕсем çук (е 1 пĕчĕк йăнăш пур);
Г2 – пунктуаци йăнăшĕсем çук (е 1 пĕчĕк йăнăш пур);
Г3 – грамматика йăнăшĕсем çук;
Г4 – пуплев йăнăшĕсем çук.

© Чăваш Республикин Вĕренӳ тата çамрăксен политикин министерстви 2020

Изложенипе сочиненири сăмахсен пĕтĕм йышĕ 70-тен сахалтарах пулсан – ĕçе туман тесе йышăнаççĕ, 0 балл лартса хаклаççĕ.

Ача изложение е сочинение çырман пулсан çакăн пек хакламалла:

– изложенипе сочиненири сăмахсен пĕтĕм йышĕ 140 сăмахран сахал пулмасан Г1–Г4 критерисем тăрăх 7-мĕш таблицăра кăтартнă нормăсемпе хакламалла;

– изложенипе сочиненири сăмахсен пĕтĕм йышĕ 70-139 пулсан – Г1–Г4 критерисем тăрăх 1-ер балран ытларах лартма юрамасть;

– изложенипе сочиненири сăмахсен пĕтĕм йышĕ 70-тен сахалтарах пулсан – ĕçе 0 балл лартса хаклаççĕ.

Кашни критерипе **чи пысăк балл** илсен – экзамен ĕçĕшĕн 9-мĕш класс ачи **пĕтĕмпе 33 балл** пухĕ.

Тĕп вĕренĕвĕн вĕренӳ программисемпе патшалăхăн пĕтĕмлетӳ аттестацине ирттермелли йĕркепе (Раççей Çутĕç министерстви тата Рособрнадзор 2018 çулхи чӳкĕн 07-мĕшĕнче кăларнă 189/1513 №-лĕ приказ) килĕшӳллĕн кашни ĕçе пĕрпĕринпе канашламасăр икĕ эксперт тĕрĕслет. Енчен те вĕсем лартнă балсем тӳр килмесен ĕçе виççĕмĕш эксперт тепĕр хут пăхса тухса хак парать.

Виççĕмĕш эксперта предмет комиссийĕн председателĕ экзамен ĕçне маларах тĕрĕслемен экспертсенчен палăртать.

Виççĕмĕш эксперта экзамен ĕçне маларах тĕрĕсленĕ экспертсем лартнă балсемпе паллаштараççĕ. Виççĕмĕш эксперт лартнă балл татăклă шутланать, ун хыççăн урăх тĕрĕслемеççĕ.

Пĕтĕм ĕçе тĕрĕслесе икĕ эксперт лартнă хаклав 10 е ытларах балпа уйрăлса тăрать пулсан виççĕмĕш эксперт 1-9-мĕш ĕçсене кашни критери тăрăх тепĕр хут тĕрĕслет.